

ДЭД МОДУЛЬ II-2

БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДАЛ

БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДАЛ	
Сэдвийн хэрэгцээ	<p>Биологийн олонянз байдалнь дэлхий дахинаа нийгэм, эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийн бодлогын тулгуур ойлголтын нэг болоод байна. Тиймдээ ч 1992 онд Бразилын Рио де Жанейро хотод болсон НҮБ-ын чуулганаас “Биологийн олон янз байдлын тухай” конвенцыг баталсан бөгөөд үүнд дэлхийн 160 гаруй улс орон, түүний дотор Монгол Улс нэгдэн орсон түүхтэй. Монгол улсын Засгийн газар 1996 онд анх удаа “Биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах үйл ажиллагааны үндэсний хөтөлбөр”-өө баталсан юм.</p> <p>Тогтвортой хөгжлийн 17 зорилтын 15-рт “Дэлхийн экосистемийг хамгаалах, сэргээх болон тогтвортой хэрэглээг дэмжих, ойн зохицуулалтыг тогтворжуулах, цөлжилттэй тэмцэх, хөрсний доройтлыг зогсоон, эргүүлэн сэргээх, биологийн төрөл зүйлийн усталтыг зогсоох” хэмээн заасан нь Биологийн төрөл зүйлийн тухай (1993), Био-Аюулгүй байдлын тухай Картагений протокол зэрэг олон улсын гэрээ, конвенц, протоколуудын үзэл санаатай шууд хамааралтай болоод байна. Монгол улсын Засгийн газар биологийн олон янз байдлыг хамгаалах явдал нь хүний сайн сайхан байдал, эдийн засгийн хөгжил, ядуурлыг бууруулахад чухал хувь нэмэртэй гэдгийг хүлээн зөвшөөрч БОНХАЖЯ-ны санаачлагаар Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газар холбогдох бүх талуудтай хамтран “Биологийн олон янз байдлын үндэсний хөтөлбөр”-ийг хэлэлцэн шинэчлэн боловсруулж баталсан юм.</p>
Зорилго	<p>Биологийн олон янз байдал, түүний ач холбогдлын талаар танин мэдэж, биологийн олон янз байдалд өнөө болон ойрын ирээдүйд тулгараад байгаа аюулаас урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ, тэдгээрийг хамгаалах арга замуудад суралцах, бусдад нөлөөлөх, дэмжих, тогтвортой байдлыг хангах боломж, талуудын оролцоог хангах арга барил эзэмшүүлэх</p>
Суралцагчийн эзэмших мэдлэг, чадвар	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Биологийн олон янз байдал, түүний онцлог, ач холбогдлын талаар танин мэдэх ✓ Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах арга замуудыг судлах, харьцуулах ✓ Биологийн олон янз байдлын талаарх олон улсын, үндэсний болон орон нутгийн бодлого, эрх зүйн зохицуулалтуудыг мэдэх ✓ Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, түүнд хүний үзүүлж буй сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах арга замыг судлах, тодорхойлох ✓ Биологийн төрөл зүйлүүдийг хамгаалахад талуудын оролцоог хангаж ажиллах, тэдгээрийн үүрэг хариуцлагыг тодорхойлох ✓ Биологийн олон янз байдал, түүний онцлог, хамгаалахын ач холбогдлыг бусдад тайлбарлан таниулах ✓ Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах арга замыг орон нутгийн түвшинд тодорхойлох, хэрэгжүүлэх ✓ Биологийн олон янз байдлын талаарх олон улсын гэрээ, конвенц, Монгол Улсын эрх зүйн баримт бичгүүдийн үзэл санааг олон нийтэд тайлбарлах, сурталчлах ✓ Байгаль орчинтойгоо зөв харьцах эерэг хандлагыг олон нийтэд сурталчлах ✓ Байгаль хамгаалах нутгийн иргэдийн бүлэг, нөхөрлөл байгуулж ажиллах ✓ Орон нутагт зориулсан сургалтын хөтөлбөр боловсруулах, дэмжих, хэрэгжүүлэх

		Сэдэв		
Агуулга	Биологийн олон янз байдал	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Биологийн олон янз байдал түүний онцлог, ач холбогдол, хамрах хүрээ ✓ Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах ач холбогдол ✓ Хүний үйл ажиллагааны нөлөө ✓ Биологийн олон янз байдлын олон улсын гэрээ конвенц, үндэсний болон орон нутгийн дэд хөтөлбөр 		
	Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах арга замуудыг тодорхойлох дадлага ажлууд	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Биологийн олон янз байдлын хомсдол, түүний шалтгаан, үр дагаврын талаарх мэдлэгээ бататгах, өөрийн орон нутаг, байгууллага, хувь хүнийхээ хувьд биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад оруулах хувь нэмэр, оролцоогоо тодорхойлох 		
Сургалтын арга зүй	Хэсэг	Төрөл	Нэр	Хэрэглэгдэхүүн
	1	Мэдээлэл	✓ Биологийн олон янз байдал	Танилцуулга Гарын авлага
	2	Дадлага ажил	✓ Асуудал, бэрхшээл, шийдэл	Ажлын хуудас
	3	Дадлага ажил	✓ Бид юу хийх хэрэгтэй вэ?	Ажлын хуудас
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Сургалтыг Насан туршийн боловсролын төвийн мэргэжилтэн сургагч багш нар удирдан зохион байгуулах бөгөөд оролцогчдын идэвхтэй оролцоонд тулгуурлан сэдэлжүүлэх, өмнөх мэдээллийг бататгасан, шинэ мэдлэг бүтээлгэсэн, баримт материал дээр ажиллах, мэдээлэл цуглуулах, нэгтгэн дүгнүүлэх зэрэг аргуудаар зохион байгуулна. ✓ Модулийн ерөнхий бүтэц нь суурь мэдээлэл өгөх, дадлага ажиллах аргууд зэргийг тусгасан. Дадлага ажлуудыг сургалтад оролцож буй хүмүүсийн онцлог, хэрэгцээ шаардлага зэргийг харгалзан сонгох болно. 			
Сургалтын зорилтот бүлэг	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Энэхүү сургалтын модулийг бүх нийтийн насан туршийн боловсролыг дэмжих хүрээнд бүхий л оролцогч талуудад ашиглах боломжтой. Сургалтаар хэрэгжүүлэх дадлага ажлын агуулга нь уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулах, дасан зохицох чиглэлээр үүрэг гүйцэтгэдэг шийдвэр гаргагчид, сургуулийн өмнөх боловсролын түвшинд ажилладаг багш, удирдах ажилтан нарын үйл ажиллагааг дэмжихэд зориулагдан боловсруулагдсан. 			
Сургалтын үнэлгээ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Сургалтад оролцогчдын сэтгэл ханамжийн үнэлгээ ✓ Сургалтын явцад гарсан мэдлэг, чадварын ахиц, дэвшил (оношлогоо): сургалтын эхэнд болон төгсгөлд оролцогчдын мэдлэг, чадварыг тандан, дүн шинжилгээ хийнэ. 			
Нэмэлт эх сурвалж	<ul style="list-style-type: none"> ✓ БОНХАЖЯ, Дэлхийн байгаль хамгаалах сан Биологийн олон янз байдлын үндэсний хөтөлбөр 2015-2025 он /Засгийн газрын 2015 оны 325 дугаар тогтоол/ УБ., 2015 ✓ БОАЖЯ Биологийн төрөл зүйлийн тухай конвенцийг хэрэгжүүлэх үндэсний дөрөв дэх тайлан. УБ., 2009 ✓ БОНХЯ Биологийн олон янзын байдлын тухай конвенц. УБ., 2014 ✓ БОНХЯ Улаан данс. УБ., 2012 ✓ Гүрбадам А. Биологи. УБ., 1998. ✓ Монгол улсын улаан ном. УБ., 1994, 2013 ✓ Ричард В. Байгаль хамгааллын биологи. УБ., 2003 ✓ Ургамал М. Ургамал судлал. УБ., 2003 ✓ Sylvia S., Made. Biology. 1996 			

БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДАЛ

Манай гаригт одоогоос 3,5 миллиард жилийн өмнө амьдрал үүссэн гэж үздэг. Түүхэн урт хугацааны туршид явагдсан эволюц хөгжлийн үр дүн бол өнөөдөр дэлхийн бөмбөрцөг дээр оршин байгаа амьд биетийн үй олон хэлбэр юм.

Амьд биетийн хоорондын болон гадаад орчин хоорондын харилцан үйлчлэлийн ачаар нэгдмэл үйл ажиллагаа бүхий экосистем бүрэлдэн тогтсон.

Экосистемийн үйл ажиллагааны үр дүнд үржил шимтэй хөрс, хүчилтөрөгчөөр баялаг агаар мандал 1-2 оронтой тооны хязгаарт хэлбэлзэх температур, шим бодисыг үйлдвэрлэгч ногоон ургамал, биологийн баялаг нөөцтэй ер бусын гайхамшигт хосолсон цэнхэр гариг болох манай дэлхийн өнөөгийн дүр төрх бүрэлдэн бий болжээ.

Амьтан нь амьтны аймагт хамаарах организмын үндсэн бүлгийг хэлнэ. Амьтан нь олон эст, орчинтойгоо зохицон амьдрах чадвартай ба бусад амьд организм (амьтан, ургамал) эсвэл тэдгээрийн зарим хэсгээр хооллоно. Биологийн нэр томъёоны хувьд амьтны аймгийн бүх төрөл, зүйл багтах учир хүн бас багтана.

Ургамал нь амьд организмын үндсэн нэг бүлэг бөгөөд мод, бургас, бут, өвс, хаг, ногоон замаг зэргийг хэлнэ. Фотосинтез явуулдаг ургамлуудыг ногоон ургамал гэж нэрлэнэ.

Хүний нүдэнд үл харагдах бичил организмын албан ёсны нэрийг *микроорганизм* – микроб, монголоор *бичил биетэн* гэнэ. Бичил биетэн нь агаар, ус, хөрс, ургамал, амьтан болон хүний бие махбодод байх ба бие организмаас ангид байхгүй. Микробууд нь нэг эст (дийлэнх нь), энгийн бүтэц, зохион байгуулалттай, асар хурдан үржих ба гадаад орчныг нь хувиргах замаар тэдний амьдралын үйл ажиллагааг зохицуулж болдог.

Дэлхийн байгаль хамгаалах сангийн тодорхойлсноор:

Биологийн олон янз байдал буюу (Biodiversity) нь сая сая ургамал, амьтан, бичил биетэн, түүний генийн сан, амьдрах орчин экосистемийн олон янз байдал түүнд явагдаж буй үйл явцын нэгдэл юм.

Биологийн олон янз байдал гэдэг нь дэлхий дээрх амьд бие организмын олон янз байдал тухайлбал хуурай газар, далай тэнгис, усан орчны экосистем, экосистемийн бүрэлдэхүүн хэсэг болох амьтан, ургамал зэрэг амьд биет болон тэдгээрийн генетикийн олон янз байдлыг багтаасан нийлмэл ойлголт юм.

Үүнд манай гаригийн амьтан, ургамал, мөөг, бичил биетний зүйлийн бүрдэл төдийгүй тэдгээрийн генийн сан хөмрөг, амьдралын хам бүрдэл, амьдрах орчны олон янз байдал, тэнд явагдах эволюци, экологийн нэгдмэл үйл явц цогцоороо хамаарна. Аливаа амьд биет дангаараа оршин тогтнож чадахгүй.

Дэлхий дээр организмийн олон зүйлд биологийн олон янз байдал хамаарагддаг.

1. Экосистем олон янз байдал – Тухайн бүс нутагт экосистем нь янз бүр
2. Төрөл зүйлийн олон янз байдал - Тухайн экосистемд төрөл зүйлийн олон янз байдал байдаг
3. Генетикийн олон янз байдал – Тухайн зүйлийн дотор ген нь янз бүр

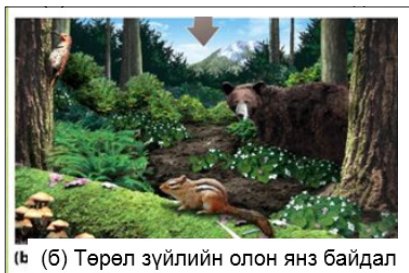
Биологийн олон янз байдлын халуун цэг гэж дэлхий даяар аюулд өртөх шинж тэмдэг мэдэгдэж эхлээд буй, тархац нутаг нь устаж байгаа, эсвэл дээрх хоёр шинж хослон илэрч байгаа зүйлүүд, ховор зүйлүүд, устах аюулд өртөөд буй зүйлүүдээр баялаг газар нутгийг хэлдэг.

Халуун цэгийг тодорхойлох аргачлал нь чухам аль нутгийг нэн тэргүүнд хамгаалалтад авах вэ гэдгийг шийдэхэд нөлөөлнө.

Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах хамгийн үр ашигтай арга бол тархац нутгийг нь хамгаалах явдал бөгөөд ингэж чадвал тухайн тархац нутагт амьдран байгаа зүйлүүдийг хамгаалж байна гэсэн үг.

(а) Экосистемийн олон янз байдал

(б) Төрөл зүйлийн олон янз байдал

(в) Генетикийн олон янз байдал

Зураг 27. Хамрах хүрээ

Дэлхийн гадаргуун температур 1.5-2.5 градусаар нэмэгдэхэд биологийн төрөл зүйлийн 20-30 хувь нь мөхнө гэсэн тооцоо гарчээ.

Биологийн олон янз байдалд гарсан сөрөг өөрчлөлтүүдийг авч үзвэл:

- ✓ Малын нөлөөгөөр баян бүрд, тал хээр, цөлийн бүсийн амьдрах орчин доройтож, 2006-2014 оны судалгаагаар баян бүрдэд онцгой үүрэг бүхий зарим ургамал цөөрч, зарим нь эрсдэлтэй байдалд хүрээд байна.
- ✓ Тарвага, цагаан зээр, халиун буга, хар сүүлт, хулан, хүрэн баавгай зэрэг олон зүйл хөхтний тоо толгой буурч, тархац нутаг хумигдсан.
- ✓ Сүүлийн 13-14 жилд гол, нуурын усны түвшин эрс багасч, олон гол, нуур хатаж ширгэсэн нь загасны тархац, тоо толгойд сөргөөр нөлөөлж байна.
- ✓ Гадаргын ус ширгэж байгаа нь мөн хоёр нутагтан болон зарим нүүдлийн шувуудын амьдрах орчин хумигдахад хүргэж байна.

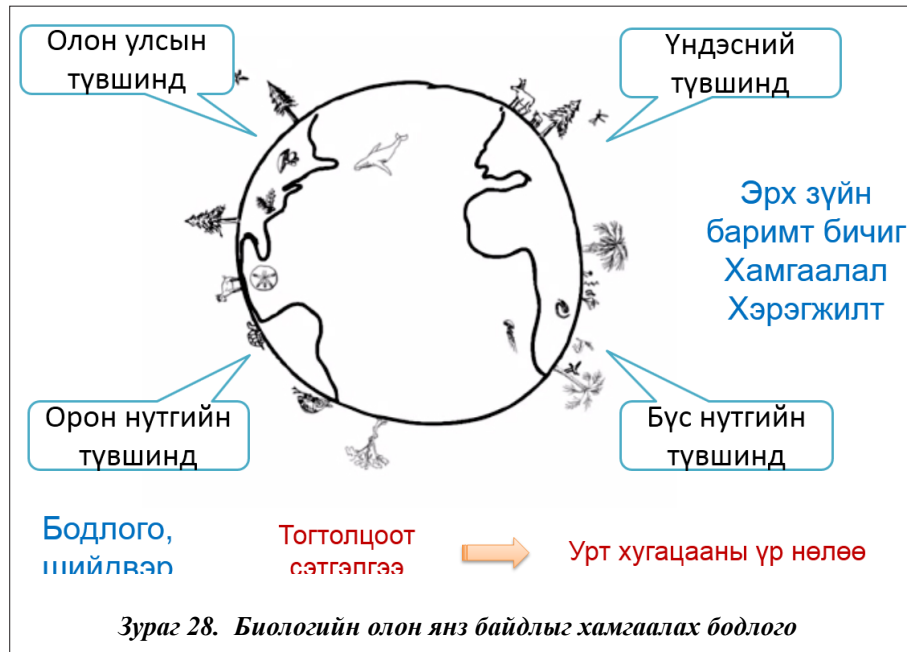
Биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах арга замууд нь:

- ✓ Биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах нэг арга зам нь дархан цаазтай газар гэх мэт хамгаалалттай газар нутаг байгуулах явдал юм. Зөв удирдлагатай хамгаалалттай газар нутаг нь зүйлүүд болон тэдгээрийн экосистем хоргодох, оршин тогтнох газар болж өгдөг. Үүнийг “дотоод хамгаалалт” гэдэг бөгөөд тайлбарлавал “экосистем, зүйлүүдийн тархац газрууд, зүйлүүдийн популяцийг тэдгээрийн өөрсдийнх нь уугуул орчинд хамгаалах...” явдал юм.
- ✓ Нөгөө талаас, дотоод хамгаалалтын аргыг хэрэглэх боломжгүй нөхцөлд нөгөө хувилбар болох “гадаад хамгаалалт” хэрэгжүүлж болно. Гадаад хамгаалалт гэдэг нь “биологийн төрөл зүйлийг тэдний уугуул тархац нутгаас нь гадна хамгаалах” гэсэн үг юм. Энэ нь амьтны хүрээлэн, ургамлын хувьд ботаникийн хүрээлэн, генийн сангийн хувьд тодорхой зүйлүүдийн үр удмыг хадгалж байдаг генийн сан байж болно.

Биологийн олон янз байдлыг хамгаалахад учирч буй бэрхшээлүүд нь:

- ✓ Бидний хувь шийдвэрлэх хамгийн гол асуудал нь хүмүүс экосистемийн ач холбогдол, төрөл зүйл болон амьд организмуудын талаар мэддэг болтол нь мэдлэгийнх нь түвшинг дээшлүүлэх ёстой.
- ✓ Хоёр дахь асуудал нь биологийн олон янз байдал, түүний үнэ цэнэ, түүнд учирч буй аюулыг

- ойлгох, бичиг баримт боловсруулан тусгах чадавх бий болгох асуудал юм.
- ✓ Гурав дахь асуудал нь биологийн олон янз байдлын одоо байгаа статуст (ген, зүйлүүд, экосистем) үнэлэлт хийх хэрэгтэй.

1992 онд Бразилын Рио де Жанейро хотод болсон НҮБ-ын чуулганаас “Биологийн олон янз байдлын тухай” конвенцыг баталсан бөгөөд үүнд дэлхийн 160 гаруй улс орон, түүний дотор Монгол Улс нэгдэн орсон түүхтэй. Монгол улсын Засгийн газар 1996 онд анх удаа “Биологийн төрөл зүйлийг хамгаалах үйл ажиллагааны үндэсний хөтөлбөр”-өө баталсан юм.

Монгол улсын Засгийн газар биологийн олон янз байдлыг хамгаалах явдал нь хүний сайн сайхан байдал, эдийн засгийн хөгжил, ядуурлыг бууруулахад чухал хувь нэмэртэй гэдгийг хүлээн зөвшөөрч БОНХАЖЯ-ны санаачлагаар Дэлхийн байгаль хамгаалах сан (WWF)-гийн Монгол дахь хөтөлбөрийн газар холбогдох бүх талуудтай хамтран “Биологийн олон янз байдлын үндэсний хөтөлбөр(2015-2025)”-ийг хэлэлцэн шинэчлэн боловсруулж Засгийн газрын 2015 оны 325-р тогтоолоор тэргүүлэх 4 чиглэл, 14 зорилго, 29 зорилттойгоор баталсан юм.

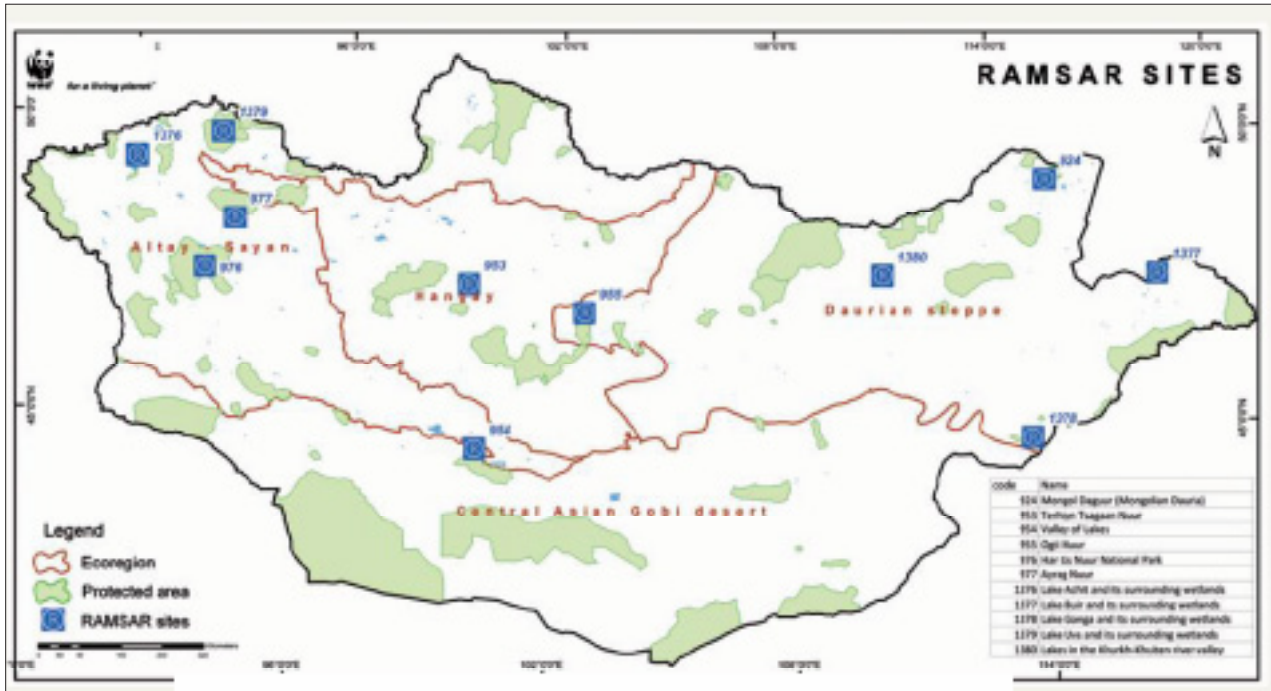
Монгол Улсын эрх зүйн баримт бичгийн хувьд:

- ✓ Аргаль, хонийг хамгаалах үндэсний хөтөлбөр, 2002
- ✓ Монгол орны ховор ургамлыг хамгаалах, зохистой ашиглах үйл ажиллагааны хөтөлбөр, 2002
- ✓ Монгол орны идлэг шонхрыг хамгаалах үндэсний хөтөлбөр, 2003
- ✓ Ногоон хэрэм үндэсний хөтөлбөр, 2005
- ✓ Цоохор ирвэс үндэсний хөтөлбөр, 2005
- ✓ Агнуурын загасыг хамгаалах, өсгөн үржүүлэх үндэсний хөтөлбөр, 2008
- ✓ Байгалийн ургамлыг хамгаалах үндэсний хөтөлбөр
- ✓ Биологийн олон янз байдлын тухай үндэсний хөтөлбөр, ЗГТ, 2015 #325
- ✓ Бусад

Биологийн олон янз байдалтай холбоотой олон улсын гэрээ, конвенцуудыг авч үзвэл:

1. *Олон улсын ач холбогдол бүхий ус, намгархаг газар, ялангуяа, усны шувууд олноор амьдардаг орчны тухай /Рамсарын/ конвенц:*
  - ✓ Ус, намгархаг газар нь усны горим болон ургамал ба амьтны аймгийн амьдрах орчны экологийн зохицуулагч болдог үндсэн үүрэгтэй;

- ✓ Ус, намгархаг газар нь эдийн засаг, соёл, шинжлэх ухаан, чөлөөт амралтын дахин нөхөн сэргээхэд туйлын бэрхшээлтэй үнэт нөөц баялаг мөн;
- ✓ Ус, намгархаг газрын ашиглалт, түүнээс үүдэн гарах хор хохирол нөлөө ирээдүйд улам бүр өсөх хандлагатай байгааг таслан зогсоох шаардлагатай болсонд мөн оршиж байна.

Зураг 29. Рамсарын конвенцод орсон газар нутгууд

К-955	ӨГИЙ НУУР
К-924	МОНГОЛ ДАГУУР
К-953	ТЭРХИЙН ЦАГААН НУУР
К-954	НУУРУУДЫН ХӨНДИЙ
К-977	АЙРАГ НУУР
К-976	ХАР УС НУУРЫН БАЙГАЛИЙН ЦОГЦОЛБОР ГАЗАР
К-1376	АЧИТ НУУР, ТҮҮНИЙ ОРЧМЫН УС, НАМГАРХАГ ГАЗАР
К-1377	БУЙР НУУР, ТҮҮНИЙ ОРЧМЫН УС, НАМГАРХАГ ГАЗАР
К-1378	ГАНГА НУУР, ТҮҮНИЙ ОРЧМЫН УС, НАМГАРХАГ ГАЗАР
К-1379	УВС НУУР, ТҮҮНИЙ ОРЧМЫН УС, НАМГАРХАГ ГАЗАР
К-1380	ХУРХ-ХҮЙТНИЙ ХӨНДИЙН НУУРУУД

Зэрлэг амьтан ба ургамлын аймгийн ховордсон зүйлийг олон улсын хэмжээнд худалдаалах тухай САЙТИС-ийн конвенц нь 1, 2 ба 3 гэсэн дугаар бүхий хавсралтуудтай.

- ✓ ХАВСРАЛТ 1: Устах аюулд орсон зүйлүүд орно. Энд орсон зүйлийн худалдааг хатуу хяналт, зохицуулалттайгаар явуулдаг бөгөөд арилжааны зорилгоор худалдаалахыг үндсэндээ хориглож, судалгаа шинжилгээний зорилгоор экспортлох болон импортлоход экспорт, импортын бичгийг хоёуланг нь бүрдүүлэхийг шаарддаг.
- ✓ ХАВСРАЛТ 2: Устах аюулд орж болзошгүй зүйлүүд орно. Энэ хавсралтад орсон зүйлүүдийг худалдаалж болох бөгөөд экспортлох болон импортлоход экспортлогч улсын экспортын зөвшөөрлийн бичгийг бүрдүүлнэ.
- ✓ ХАВСРАЛТ 3: Аль нэгэн улс орон өөрийн дотооддоо зохицуулах шаардлагатай гэж тодорхойлсон ба тэдгээрийг худалдаалах асуудлыг хянахад бусад талуудтай хамтран

ажиллах шаардлагатай гэж үзэж байгаа зүйлүүд багтана. Экспортлох, импортлоход гарал үүслийн гэрчилгээ болон Хавсралт 3-ын тухайн зүйлийг оруулсан улсаас экспортолж байгаа тохиолдолд экспортлогч улсын экспортын зөвшөөрлийн бичгийг бүрдүүлэхийг шаарддаг.

Энэхүү конвенцод Монгол улсаас Хавсралт 1, 2 болон 3-т нийлээд **15 зүйлийн хөхтөн, 71 зүйлийн шувуу, 8 зүйл ургамал, 2 зүйл загас, 1 зүйл шавьж, 1 зүйл мөлхөгч** орсон. Өнөөдрийн байдлаар Конвенцын 1 ба 2 дугаар хавсралтад нийт **33,925** зүйл амьтан ба ургамлыг бүртгэсэн бөгөөд ингэснээр тэдгээрийн олон улсын худалдаатай холбоотой устах явдал хамгаалагдаж байгаа юм.

2. Зэрлэг амьтдын нүүдлийн зүйлийг хамгаалах конвенц

Улс орны хил дамжин нүүдэллэн амьдардаг зүйлүүд аюул заналд өртөх магадлал их байдагтай холбогдуулан тэдгээрийн хамгаалалт, үр ашигтай менежментийг хэрэгжүүлэх нь чухал юм.

- ✓ ХАВСРАЛТ 1: Устах аюулд орсон нүүдлийн зүйлүүдийг
- ✓ ХАВСРАЛТ 2: Олон улсын хамтын ажиллагаа шаардлагатай байгаа эсвэл олон улсын хамтын ажиллагааны улмаас хамгаалалтын байдал нь ихээхэн үр дүнд хүрэхээр байгаа нүүдлийн зүйлүүдийг оруулдаг бөгөөд хавсралтад оруулсан үндсэн шалтгаанд тохирсон арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг чухалчилдаг.
- ✓ Монгол улсын хувьд дээрх конвенцын 1-р хавсралтад **1 зүйл хөхтөн, 22 зүйл шувуу**, 2-р хавсралтад **5 зүйл хөхтөн, 198 зүйл шувуу** бүртгүүлжээ.